

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ВІДВІДУВАННЯ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНЯМИ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розглянуті визначення понять мотивації та мотиву. Досліджено мотиви відвідування уроків фізичної культури дітьми середнього шкільного віку. Розглянуто особливості психічного розвитку й формування потреб та інтересів підлітків. Проведено анкетування учнів, в результаті чого проаналізовано аспекти мотивації та значущість їхнього впливу на підлітків.

Ключові слова: мотивація, урок фізичної культури, середній шкільний вік, учні.

Постановка проблеми та аналіз останніх публікацій дослідження. Сучасна школа переживає багато труднощів, серед яких найважливішою є проблема навчальної мотивації. У цьому контексті постає також багато питань до фізичної культури в школі як одного з важливих джерел спонукання учнів до усвідомлення важливості ведення здорового способу життя, сприяння їх руховій активності та збереженню здоров'я [2; 3; 9].

Чимало вітчизняних та іноземних вчених з області фізичного виховання та педагогічної науки, котрі займались вивченням цієї теми (Б. Ашмарін, Я. Бельський, Л. Матвеев, Т. Круцевич, О. Куц, С. Сулиш, Б. Шиян, А. Цюсь та ін.), вважають, що активізація мотивації до навчальної діяльності учнів на уроках фізичної культури зумовлена рівнем їх пізнавальної та рухової активності [6; 7].

Аби далі розглядати цю тему, варто визначити ключові поняття дослідження (мотивація, мотив). Мотивація – це сукупність складних, багаторівневих, неоднорідних спонукань, що обумовлюють той чи інший вчинок. Мотив – це власне те, що спонукає до дій, пов'язаних із задоволенням потреби суб'єкта [10]. Тобто термін "мотивація" є значно ширшим, аніж "мотив".

Не знаючи мотивів, не можна зрозуміти, чому людина прагне саме до цієї, а не до іншої мети, отже, не можна зрозуміти справжній сенс її діяльності. Якщо урок проводиться нецікаво для самих учнів, не дає їм можливості проявити свою ініціативу, не викликає активного ставлення до виконання запропонованих вправ, то і зникають або послаблюються мотиви до відвідування таких уроків підлітками [5; 12].

Підлітковий вік, що саме припадає на середню ланку школи, традиційно вважається одним з найбільш критичних моментів у психічному розвитку особистості. Це відображається, передусім, корінними змінами в мотиваційно-потребовій сфері. В цей час мотиви поведінки зазнають інтенсивних і глибоких змін. У підлітка з'являються нові інтереси, але вони не нашаровуються на попередні. Саме для цього віку характерно, що з появою нових уподобань старі інтереси відмирають. Одночасно з появою нових захоплень підліток утрачає інтерес до того, що цікавило його раніше. У процесі розвитку самосвідомості відбуваються якісні зміни мотивів, які характеризуються у підлітка великою стійкістю. Тому багато інтересів приймають характер стійкого захоплення. Змінюється структура мотиваційної сфери підлітка: вона тяжіє до вираженої ієрархійності, супідрядності різних мотиваційних тенденцій. Ця структура формується на основі суспільно значущих мотивів, які в цей період набувають значущості і стають провідними. Мотиви розвиваються в напрямку від безпосередніх до опосередкованих самостійно поставленою метою і свідомо прийнятим наміром [1; 11].

На навчальну мотивацію підлітків впливають кардинальні зміни, які відбуваються в сфері спілкування з особистісно значущими суб'єктами. Втрачають свою актуальність стосунки з батьками, вчителями, на перший план виходять стосунки з однолітками, а саме спілкування підлітків стає глибшим і змістовнішим, з'являються такі емоційно насичені форми взаємодії, як дружба і кохання. В підлітковому віці найяскравіше виявляється потреба бути прийнятим, належати до будь-якої групи (афіліативна потреба). Навчально-пізнавальні мотиви, які домінували на попередніх етапах онтогенезу, витісняються іншими, раніше малозначущими. Провідним мотивом у середніх класах є прагнення підлітка завоювати певне положення в класі, досягти визнання однолітків [4].

Власне пізнавальні інтереси підлітків дуже відрізняються в своїх проявах. В одних вони характеризуються невизначеністю, мінливістю і ситуативністю, в інших – виявляються стосовно вузького кола навчальних предметів, треті виявляють інтерес до більшості з них. Проте загалом рівень пізнавальних інтересів у цьому віці досить невисокий. За даними досліджень в середньому у майже третини школярів середніх і старших класів є стійкий інтерес до учбових предметів, а приблизно у половини учнів переважає орієнтація не на здобуття знань, а на оцінку. Недостатньо високі показники шкільної мотивації у молодших підлітків (учнів 5-го класу) можуть бути пов'язані з адаптацією до середньої освітньої ланки, відображати характерну для цього віку "мотиваційну кризу". Негативний вплив на розвиток навчальної мотивації підлітків справляє виникнення потреб і мотивів, що обумовлюють різні поведінкові відхилення: наркоманію, алкоголізм, куріння, аддиктивну поведінку [5; 8].

Роботу виконано відповідно до теми Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2012-2014 рр. "Педагогічна діагностика в системі фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних

закладів" Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (номер державної реєстрації 0112U002160).

Мета дослідження – дослідити мотиви, що стимулюють учнів відвідувати уроки з фізичного виховання.

Завдання дослідження:

- визначити сутність навчальної мотивації підлітків;
- виявити особливості психофізичного розвитку підлітків та їх вплив на формування мотивів;
- проаналізувати аспекти, що мотивують учнів до відвідування занять з фізичного виховання

Методи дослідження: Було використано теоретичні (аналіз джерел літератури з досліджуваної проблематики, порівняння) та практичні (анкетування учнів шкіл, педагогічне спостереження) методи.

Результати дослідження.

У ході дослідження взяло участь 762 учня 5-8 класів шкіл міста Рівне (Рівненська гуманітарна гімназія, Рівненська українська гімназія, Навчально-виховний комплекс "Колегіум", Загальноосвітня школа №3, Загальноосвітня школа №26).

Учням було задано питання: "Що вас мотивує (спонукає) відвідувати уроки фізичної культури?". Відповіді давалися стосовно переліку різних параметрів.

Зокрема, чітка і структурована організація занять мотивує 61,2% учнів (Рис. 1), а решта вважають цей параметр таким, що не впливає на їх мотивацію. В гендерному розрізі цей показник такий: 65% хлопців і 57,4% дівчат відповіли позитивно. Ця тенденція зберігається і по різних вікових групах, лише дівчата 7х класів відповіли інакше, а саме: 54% з них відповіли негативно, і 43,4% дали позитивну відповідь. Також простежується динаміка зміни пропорційного співвідношення (з кожним наступним роком навчання) між відповідями у сторону зменшення відсотку людей, що дали позитивну відповідь.

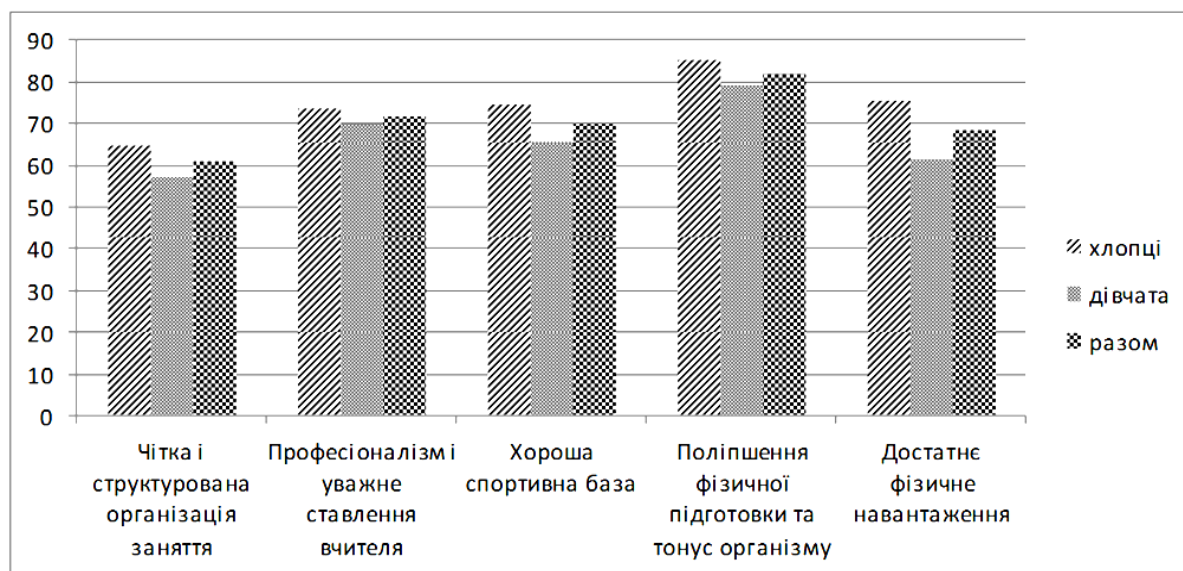


Рис 1. Фактори мотивації учнів до відвідування уроків фізичної культури

Щодо питання професіоналізму та уважного ставлення вчителя, то цей критерій має набагато більшу "результативність". Так 71,9% відповіли, що вони вмотивовані завдяки хорошій роботі педагога відвідувати заняття. Серед хлопців цей показник становить 73,7%, серед дівчат – 70,1%. Знову ж таки, як і з попереднім параметром, цей відсоток є більш помірним лише серед учнів 7х класів (як дівчат, так і хлопців).

Майже ідентична статистична картина є за наступним пунктом критеріїв: "Хороша спортивна база для занять, інвентар та устаткування". 70,1% школярів відповіли ствердно, що наявність матеріально-технічної бази є важливою у системі мотивів відвідування занять. Серед хлопців 74,8, а серед дівчат – 65,5% притримуються цієї думки.

Найбільшим відсотковим і кількісним показником відзначився критерій "поліпшення фізичної підготовки та тону організму" – 82,2%. Цей показник є високим як серед хлопців, так і серед дівчат (85,1% та 79,2% відповідно). Це може свідчити про свідому мотивацію учнів бути здоровими, про розуміння того, що заняття фізичною культурою можуть сприяти цьому. Окрім того варто зазначити, що майже ідентичним є відсоткове співвідношення у всіх вікових, гендерних групах, а також по всіх досліджуваних навчальних закладах.

Наступним пунктом списку мотивів є "достатнє фізичне навантаження на заняттях". Серед школярів чоловічої статі 75,6% вважають цей мотив важливим для себе, а 61,3% школярок підтримують цю позицію. Цей невеликий розрив пояснюється анатомо-фізіологічними та психо-соціальними причинами, адже хлопчики змалку ведуть дещо рухливіший спосіб життя, частіше граючи в спортивні ігри, а також в цьому віці приходить повніше розуміння того, що вони повинні отримувати відповідне навантаження, щоб ставати сильнішими. До того ж у дівчат відмічається динаміка на зменшення відсоткових показників з кожним

наступним класом. Загалом відповіді в учнів різних класів є доволі сталими та відчутних змін у відсоткових показниках не спостерігаємо.

Однією з основних характеристик хорошого заняття фізичною культурою для школяра (переважно молодшого і перших років середнього шкільного віку) чимало дослідників вважають різноманітність і цікавість для дітей. А самі школярі погоджуються з цим твердженням на 75,5% (Рис. 2). Цікавим є те, що і у хлопців (78%), і у дівчат (73%) цей відсоток залишається на достатньо високому рівні, з присутністю динаміки на спадання з кожним наступним роком аж до 64%.

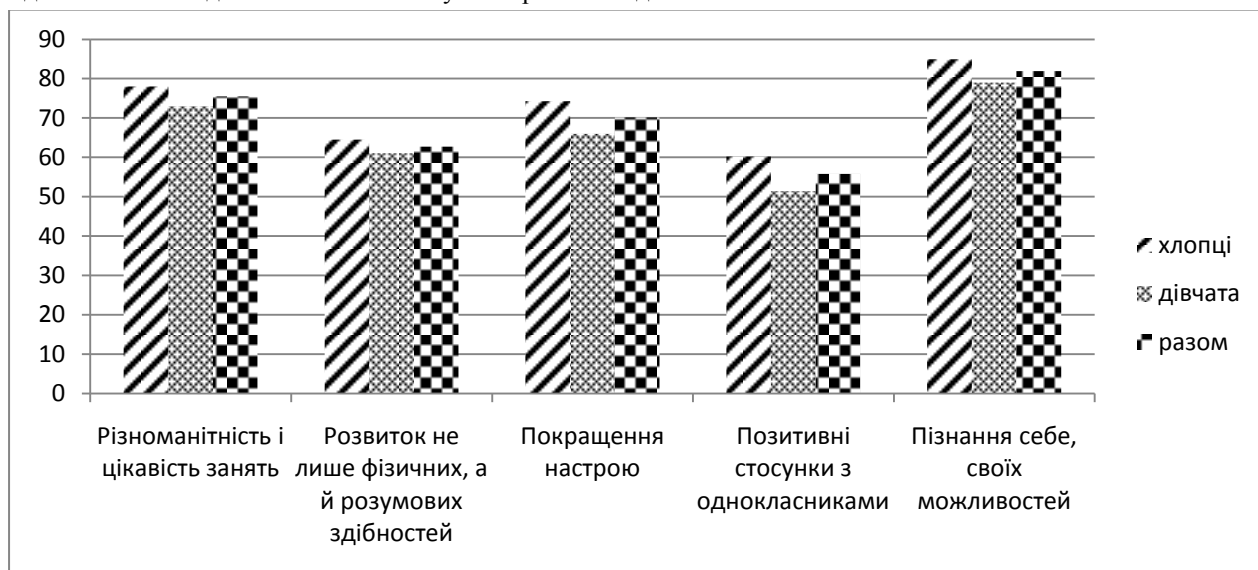


Рис 2. Фактори мотивації учнів до відвідування уроків фізичної культури (част. 2)

Якщо уроки фізичної культури в школі розвивають не тільки фізичні, а й розумові здібності, кмітливість, то вони спонукають 62,7% учнів їх відвідувати. Так вважають 64,5% хлопців та 61% дівчат, що не є великою розбіжністю. Можна висунути припущення, що навчальні навантаження для учнів настільки значні, що від фізичної культури вони в першу чергу хочуть отримати відволікання від інших навчальних дисциплін та перевести частину енергії з розумової у фізичну сферу. Варто також зазначити, що у 7-8 класах школярі менше вимагають від заняття мисленнєвого та розумового навантаження, аніж діти у 5-6 класах.

Частина школярів переконані, що одним з головних мотивів відвідування занять є покращення настрою. 74,3% хлопців і 66% дівчат притримуються такої позиції. З медичної точки зору це можна пояснити виділенням у організм речовин (наприклад ендорфінів), що покращують самопочуття та настрої, і викликають бажання знову займатись руховою активністю. Це також один з важливих інструментів впливу на свідомість дітей і їх ставлення до власного здоров'я, який варто брати на озброєння педагогам, обираючи різні методики, підходи, що стимулюватимуть цей процес.

Говорячи про такий психологічний аспект шкільного життя дітей як позитивні стосунки з однокласниками (та їх покращення), то 55,8% школярів вважають його таким, що впливає на мотивацію відвідувати заняття з фізичної культури. Можна простежити розбіжності за гендерним принципом: 51,4% дівчат визнають покращення стосунків з однокласниками своїм мотивом, натомість серед хлопців цей відсоток вищий – 60,2%. За віком майже ніяких значних коливань у відсоткових співвідношеннях не спостерігається.

Ще одним мотиваційним чинником у анкеті було запропоновано розглянути – "Пізнання себе та своїх можливостей". 81,9% учнів 5-8 класів відповіли, що це є одним з їх мотиваторів у відвідування занять з фізичного виховання. Тут як дівчата, так і хлопці у переважній більшості вважають, що цей аспект мотивації має місце: 84,9 та 79% відповідно. На нашу думку, такі високі показники не є дивними, адже в цей час відбуваються процеси активного розвитку організму, опорно-рухового апарату, розвитку інших систем, які школярам найкраще виявити, розвинути саме у процесі рухової активності.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У дітей підліткового віку відбувається активний розвиток як розумових, психічних процесів, так і фізичного стану. В цей час формуються свої інтереси та мотиви щодо навчальної діяльності загалом та ставлення до уроків з фізичного виховання зокрема. Так, дослідивши бачення учнів шкіл, можна констатувати, що:

1. Найвпливовішими факторами, що впливають на мотивацію до занять є бажання поліпшити власну фізичну підготовки та покращити тонус організму (82,2% опитаних), та прагнення пізнати себе і свої можливості (81,9% опитаних).

2. Також важливо отримувати достатнє фізичне навантаження на уроках, брати участь в креативних і нових формах проведення уроку і отримувати позитивний настрій.

На нашу думку, темою подальших досліджень має бути визначення найкращих методик поліпшення мотиваційного впливу на учнів, а також виявлення стійкостей та ефективностей від різних джерел впливів на мотиви учнів.

Використані джерела

1. Андрощук Н., Андрощук М. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 160 с.
2. Беседіна О. А. Проблеми погіршення стану здоров'я дітей та підлітків в умовах навчального закладу / О. А. Беседіна, Т. М. Кошакова, Г. М. Даниленко // Актуальные проблемы и основные направления развития профилактической науки и практики. – Харьков, 1997. – С. 51–55.
3. Вайнбаум Я. С. Физические упражнения и здоровье школьников / Я. С. Вайнбаум // Физическая культура в школе. – 1993. – № 3. – С. 59–64.
4. Гриценко В. Соціально-психологічні особливості підліткового віку // Грані. – Дніпропетровськ. – 2008. – № 3. – С. 149–152.
5. Дзюбка Л. В. Діагностика навчальної мотивації : збірник методик / Людмила Дзюбка, Людмила Гриценко. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
6. Лях С. І. Концепція фізичного виховання дітей і підлітків / С. І. Лях, Р. Б. Мейксон // Фізична культура: виховання, освіта, тренування. – 1996. – № 1. – С. 5–10.
7. Мосціпан В. Шляхи підвищення позитивного ставлення учнів до уроків фізичної культури / В. Мосціпан // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди". – 2013. – Вип. 28, Т. 2. – С. 206–210
8. Неділько В. П. Шляхи покращення здоров'я школярів / В. П. Неділько, Т. М. Камінська, С. А. Руденко // Перинатологія і педіатрія, 2006. – № 1. – С. 129–132.
9. Оптимізація фізичного виховання дитини у вітчизняній системі освіти: монографія / Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф., Цюць А.В., та ін. – Запоріжжя : ЗОШПО, 2010. – 250 с.
10. Усе про мотивацію / уклад. А. Г. Дербеньова. – Х.: Вид група "Основа", 2012. – 207, [1] с. : схеми, рис., табл.
11. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник. / Б.М. Шиян – Частина, 2. – Тернопіль, 2002. – 247с.
12. Wychowanie fizyczne i sport w szkole / red. Zbigniew Szaleniec, Józef Bergier ; Komisja Nauki, Edukacji i Sportu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa : Kancelaria Senatu, 2010. – (Problemy Nauki i Wychowania)

Frankiv Y.

MOTIVATIONAL ASPECTS OF ATTENDANCE PHYSICAL CULTURE LESSONS BY MIDDLE AGED SCHOOLCHILDREN

Lack of learning motivation as one of the problems of modern secondary school, and also definitions of motivation and motive were studied in this article. Teen age is a problematic period because of active psychological and physical changes of organism, that is why those aspects were set as the goal of analysis. Motives of attending physical culture lessons by middle age schoolchildren were studied. Peculiarities of psychological development, needs and interests of teens were reviewed according to its impact on a process of arising motivation. In Rivne the survey was held between 762 secondary school students. Obtained material was analyzed in order to make conclusions about motivational sphere of children. Results revealed that the main motivating factors to attend physical culture lessons are: to improve their own physical fitness and keep body in tone (82,2% of respondents); strive to learn themselves and their capabilities (81,9%). Also teens pointed out that lessons should be active, involve students into creative forms of work and bring positive attitude.

Key words: motivation, physical culture lesson, middle school age, schoolchildren

Стаття надійшла до редакції 09.09.2014 р.